

www.unis.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 9.

У НОВОМ САДУ, 1. МАРТА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

У МАШИ.

За гором када умине
 Заходног сунца зрак,
 И шуме, цветне долине
 Покрије густи мрак;
 Звездама бледим када се
 Окити небосклон:
 У души тада суморној
 Одјекне чудан звон.
 Заносни звуци хоре се
 У немој тишини
 Као жубор плавог Дунава
 У тамној даљини.

Ах, то су звуци суморни
 Песмице незнате,
 Њу нико више не чује
 До звезде блеђане.
 А душу тада заносну
 Дохвата чудан плам,
 Пред мојим оком лепиша
 Косица плавих прам.
 И звучи песма лагана
 И звони слатки глас,
 У том се гласу лелуја
 Момице диван етас.

Из лицеја лице мирисне
 Ручицом маше сад,
 У влажном оку трепери
 Љубави бол и пад.
 Ах, чему тежи песма та?
 Шта хоће њезин звон?
 И за што тако суморно
 Трепери небосклон?
 Носи ли срећу или бол
 У немом очају?
 Ја не знам, тек из очију
 Сузе се левају.

Драгутин Ј. Илић.

ЕПИТАФИЈА РАТА

из ратничких бележака Драгутина Ј. Илића.

I.

У Нишу сам добио наредбу, која
 ме упућиваше, врховној команди,
 у Цариброд. Није се ни сањало, да
 је наша војска напустила све пози-
 ције и да Бугари, као победници,
 грозе и саме Пироту. Званична
 извешћа о свему томе не беше још, а оно,
 што су преплашене Нишлије међу собом
 шапутале, није се ни на ум узимало.

Дан је био мочаран. Сву ноћ је ро-
 мињала ситна кишица, па је и јутрос на-
 ставила. По влажном и раскалашоме друму,
 по којем се нијаху арњиви на мојим ко-

лима, разлиле се овде онде прљаве барице,
 а до коже покисла кљусад таворила је
 обичним ходом, подражавајући монотоним
 звуку звонцета, што им је, о врату обе-
 шено, час по час куцало. Оборила кљусад
 главу, иду ногу пред ногу, па ће тек онда
 лено покасати, кад их кочијашев бич оно-
 мене на њихову коњску дужност.

„Би — ха! Раге!“ — узвикује час по
 час кочијаш, шиштећи гласом, а пре тога
 се, готово увек, као нека интродукција,
 прво чуло некакво шиштање, на подобие
 гуска, кад дечицу јури. Онако прокисла и

мокра забављала ме је, до некле, ова увертира, те сам почешће говорио: „Потерај, Ђорђе, потерај!“

А киша сиши, досадно сиши! Лево и десно уздигли се огромни планински ланци, испреплетани узаним долинама и ниским, густим, шумарцима; али је и њих притисла густа измаглица, те и ако су у близини, виде се само нејасне контуре, како кроз ону маглу, суморном тајанствености, погледају на раскаљане путове и наша кола, у којима, осим мене, сеђаху још и два професора: г. В. Ђ и Б. Ђ, чије маршруте глашаху само до Пирота.

На тако мочарном дану човек је увек непријатно расположен. Све му се чини да га нешто дави. Покушаваш да разговараш не иде; хоћеш да певаш — још мање! И говор и песма, све се то слива у један тон, тужно и монотono. Да га ђаво носи, господо! све то напомиње на досади мочар: и небо мочарно и ваздух мочаран, па чак и мисли са песмом изгледају вам пекако прокиселе и мочарне. У таквим часовима није ништа пријатније, него припаљити цигару, увити се што боље у кабиницу и заронити у ону неспособну чамотињу, која, ако вас не успава, а оно вам одузме сваку моћ размишљања. Очи остају отворене, али вам дух несмислено лута. Гледате како промичу, покрај вас, долине и брда, али то све само промиче и не задржава се у мислима; чујете како шљанкају по блату коњске кошите, па ни о томе не мислите. Једном речи, само бленете некуд далеко, далеко, без мисли, осећаја, зачмали и непокретни. И то тако траје све докле вас из неспособне чаме не пробуди оно: „Ђи—ха!“ са претходном увертиром; тада ненадно промолите главу кроз арњеве, погледате у бесконачни мочар; и пешотице пропустите кроз зубе: „како је досадно!“ А киша сиши, неспособно сиши! Коњици опружили вратове, подали се судбини, која им се за леђима, у виду Ђорђа кочијаша, наврзла, и са неком философском респинацијом тек покасају а монотони се звуци звонцета разлежу тако лено, тако досадно.

У колима смо дуго ћутали. Сваки се занимао својим мислима. Нишки друм већ

је завијао у планинске кланце. У близини се видела „моралијска клисура“, кроз коју нам требаше проћи те да се прихватимо друма, који води, стрменитом косом, планини *Плочи*.

— Шта мислите, хоћемо ли стићи за видела у Ак-Паланку? — запита г. В. прекинувши и сувише дуго ћутање.

— По свој прилици у зору! — одговорих јетко, гледајући мршаве коње, како по жутом моралијском блату једва извлаче своје кошите.

— Стићи ћемо, стићи! — храбрио нас је наш кочијаш, после отиштане увертире — само ко зна, не ћемо ли се из Ак-Паланке вратити брже него што смо дошли.

Он је на путу чуо да су Бугари очистили Цариброд и да су већ пред Пиротом. И ако нисмо веровали, ипак нам ова тема даде прилике да живље разговарамо.

Тако смо већ дубоко у кланац ушли. По дне је, у велико, превалило а и киша је — престала. Сури, једноставни облаци тапчали су у висинама те је кроз њихов вео извиривала сунчева силуета, обасјавајући мочарну околину и друм, који се, све више и више, уз кланац пришиње.

На друму ни живе душе. Пред нама се виде само једна рабацијска кола, како се полагао и с муком на више пењу, и пеки сељак, који несудући удараше волове да извуку.

— Хеј, рођаче, — довикну наш кочијаш — хоћемо ли скоро у Моралију?

— Не може пре мрака. Рђав друм, па блато.

— А има ли тамо што?

— Пуно рањеника. Нема где да их сместе — одговори сељак, узвикну: „Стуха!“ одалами волове штапом па и сам за њима покаса.

— Ето, видите — рекох ја — да је Пирот пао, не би рањеници лежали у Моралији, где би их Бугари, продирући Нишу, све заробили.

— Али ако су ипак продрли?

— Не верујем. То би се већ знало.

Из тога разговора трже нас из пепада брз кас коња и звека точкова. Иза, једне окуке пролете поред нас у најбржем лету

гардиста један а за њим се указаше, блатом упрскана, каруца, у којима беху упрегнута четири коња.

— Краљ! — узвикну г. В.

Наша кола стадоше. Ми устадосмо да видимо. У каруцама је седео министар Гарашанин и онтрим погледима стрељао у наша кола. На његову колону спаваше пеко, покривен официрским шињелом, испод кога извириваше црвена постава. То је био краљ Милан.

Чудновата језа подумме ме, гледајући у мрачном, планинском кланцу, без икакве пратње, владара једне државе.

— Погледајте! пашух сапутницима. — Читаво краљевство спава на колону Гарашанинову!

У томе и каруце пројурише мимо нас, пут Ниша. Ми поздрависмо пролазнике и настависмо даље.

Тек на неколико минута доцније, застави нас гарда краљева. Била је уморна, каљава и неиспавана. Њихови коњи још су касали, али са великим напором.

Официр гарде, наш добар познаник, Ц. К. Б., запита: „где је краљ?“

Рекосмо му да је, пре неколико минута, прошао.

— Па шта ће у Ниш? — запитасмо га.

— Бега! — рече Ц.

— Шта — а?

— Бега! Не казујте сељацима. Бугари су нас потукли.

— А врховна команда? Где је она?

— Не знам! По свој прилици и она ће за нама.

То су први поуздани гласови, који нас, као громом поразише. Морали смо напред, да пађемо врховну команду. Али куда? Овда онда већ се виде и коморџије, како у касу са својим колима у Ниш јуре, а нико нам не знаде рећи, где су Бугари.

Мрак је почео у велико да обузима врхове и онако мрачних гора, кад се, из Моралије, кретосмо. Кола за колима, пуна рањеника, довлачена су овамо. На сред улице гореле су велике ватре, обасјавајући око себе гомилице рањеника, од којих неки лежаху а неки сеђаху на разастрој слами, око ватара. Слабији јаукаху и је-

чаху тако, да сам желео, што скорије, да се удалим из овога места бола и јада.

Планински ланци све су се више размицали пред нама, а простране Ак-Паланачке долине као да у ширину све већма расту; али мало по мало и поћ наста тако гушта, да смо морали по чешће слазити с кола и пред коњима палити жигице, тражећи друм, са кога смо неколико пута залутали. У овакој тами могли смо се лако сурвати у какову дубодолину или јаругу, којих су планински предели препуни. Једва једном почеше и звезде по где где пробијати. С почетка као кроз вео а за тим све јасније обасјаваху бледом светлости таму и сенку разореног једног градића, који се пред нама указа. То је била Ак-Паланка.

На пола сахата пред самом варошицом угледасмо рањена војника, како лагано, ногу пред ногу миче, подуширући се коњаничком сабљом.

— Ако Бог да, војниче?

— У Моралију, на завијалиште.

— Ти си рањен.

— У бутину, господине.

Хаљина му је била крвава. У Ак-Паланци привили му рану, па како није опасна, послали га пешнице у Моралију.

Он нам је први казао, да је Пирот пао, и да се води чарка у околини Пирота. Ноћас ће — вели — Бугари и на Ак-Паланку, а нема више војске да им на пут стане.

* * *

Било је око десет сахата, кад наше раге, прљаве и заморене, укасахе нешто живље у улице Ак-Паланачке. На улазу сиђосмо с кола, јер се није могло проћи колима међу силесијом коморџијских и бегуначких кола, која су загушила уске улице. Гомице избеглога народа, са својим пртљазима, мувало се и гурало тамо амо. Људи, жене, деца, све се то измешало, као на каквом великом вашару, све то ври хаотичним жагором и виком; само што на овом вашару, место веселог жагора и раздраганих песама, гледаш мрачна лица, слушаши испрекидана јецања, загушене клетве и уздахе. Где је било чистине, тамо су го-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

реле ватрице те у густој тами обасјаваху бледа, уморена и очајањем подивљала лица, која се око ватара згучила па се греју.

Неколико официра стајало је пред једном кућом, у којој је била за ноћас врховна команда. Они наређиваху а коморџије товарилаху ствари и акта канцеларијска у спремној коморе. Од њих смо дознали, да ће врховна команда само запоћићи овде, а сутра ћемо сви у Ниш, јер опасност прети и Ак-Паланци.

Једна болничка кола, црвеног крста, протутњаше поред нас и пронеше последње рањенике за Моралију.

Моји сапутници нађоше ноћиште за себе; сад је требало да га и ја потражим. Али где год сам навратио, не нађох ни једног угла. Људи, жене, деца, официри и војници, све је то лежало по подовима, једно поред другог, уморено и сањиво, да није мицало чак ни онда, кад сам, прелазећи преко њих, бирао, где да станем, па сам ипак по кога очешио. Очељени се само променкољи, нешто промумла, још згодније наслони главу на плећа свога комшије и продужи хркање, као да не беше ништа.

После подужега лутања, од крчме до крчме, набасам на некакву кавану. И у њојзи беше препуно; све то лежаше по поду једно крај другог. Али ја опет угледах, за једним округлим столом, празну столицу. Око столова седело је на столицама много њих и седећи спавало. Гледајући овај заспали свет, учини ми се, да сам у очараном дому, над којим је злочи дух навукао завесу снова за навек. Тамо све спава, нико се не миче; а почудела и увучена лампа трепери, озго са таванице, прљавом, учмалом светлошћу и тајанствено жмири на ове људе, за које осећаш, да су још живи, само по оном одмереном дисању.

Она празна столица као да мене очекује. Требало је да се, само још ја, једини будан међу овим заспалима, спустим на њу, па да се и сам предам ономе духу, који над овим домом влада. Прелазећи пажљиво преко заспалих гомила, спустим се на столицу, одупрем лактовима о сто, (а таман за толико и беше места), и заронивши главу у шаке, мучан и злово-

љан станем очекивати чаробну руку онога духа.

Али сна нема. Пред склопљеним очима вијале су, око мене, разне успомене последњих дана. Бугарске чете, бегунци, рањеници, ужасни положај отаџбине, све је то хаотичном вревом врло у мозгу а кроз сав тај страховити хаос уплетао се, од некуда, и нишки женски оркестар толико, да сам готово јасно чуо, како ми зује крештави звуци Августине, лепушкасте певачице из тингл-тангла:

„Ко ти куши кондурице, море?“

И у томе измешаноме хаосу, који навлачаше неко тупо бунило, осетих, како наваљује на мене нека незграшна, тамна маса; поче ме у нешто тешко и дебело умотавати, и притискивати доле; руке ми клонуше, ненадно климнух главом и скочих.

„Доле оружје, сто ти вера бугарских!“

— Што ме удараш? — зачух нечији одговор, и у томе часу пуче шамар за вратом онога првог.

Сви око стола пренуше, дигоше главе и само промумлаше: „де, де! ко то бунца?“ па поново заронише у дубоки сан. Она двојица, што се у спу поздравиле песницом и шамаром, подигоше такођер главе, погледаше се буновно и поново легоше један другоме на плећа и захркаше. А из далека, тамо, од стране Пирота, грмела је потмула тутњава топовска.

Које овај бунт буновних снова, а које она грмљава топова, што је из далека гудила, расанише ме са свим. Ово место, које бих мало час златом исплатио, сада ми поста незгодно. Паде ми на ум, шта би било, кад би се нешто која бугарска трапата нашалила па се гроз таваницу, па сред овог стола, спустила. То ми не беше баш тако пријатно и ја изађох на улицу.

По улицама се већ одавна све утишало. Поред погашених ватара гуче се, једно уз друго, људи и жене и спавају. Мрак се сложио као тесто. Не видиш ни прста пред очима. Само се из далека чују одмерени кораци војничке патроле, која у овом хаосу сна једина будна лута. Умотани у своје шињеле и неми изгледају ми, као тајанствене сени духова, који над заспалим светом бдију.

У оближњој крчми изби дванаест. Сан ме вионово хваташе и ја се сложим на неки дућански ћепенак. Умотан у суру кабаницу књио сам се у клупче, само да се, колико толико, загрејем. Дремеж надвлађиваше хладноћу, и сан, који у моме умору и овој хладноћи личаше више на буповни занос него на мирни сан, већ се надвијао. Кроз први дремеж зачух неки неразговетан шум. Учини ми се да су од некуда стигли Бугари, па се сада полако прикрадају да нас на снау нападну. Прихватих се револвера и скочих. И за цело онај шум не беше само сан: У близини чујем како нешто ташка по блату, а уз то још и јецање женског гласа. Једна тамна сенка промицала је, готово пузећи, поред суседне ограде. Отуда сам и јецање чуо. Ради сигурности извадих револвер и пођох онамо.

— Стој! ко је тамо?

Место одговора неко зајена.

— Ко си? Говори!

Опет јецање.

— Пуцају!

— Ја-а-а-сам! одазва ми се она сенка, јецајући испрекидано.

То беше млада женска прилика. Пола збуњена а пола преплашена и изнурена, стојала је преда мном. Одевена је пристојно у хаљини неке загасите боје; али та лепо одевена жена беше боса. По овом блату и хладноћи газила је босим ногама. У њезину крилу, које је рукама поткупила и до појаса задигла, носила је неки свежањ.

— Шта тражите овде, госпођо? запитих је блажим гласом и приђох ближе, да видим, шта носи у крилу.

— Смилујте се, господине, ја сам бегуница. Сад сам тек стигла. Ето, боса сам. А тако је хладно.

— А шта вам је то у крилу?

Она не одговори, већ прикупи још јаке рукама своје крило и поче јецати.

Ја јој га расклопих и изненађен устукнух. У крилу се мешкољило, голо-наго, малено детенце.

Бежећи испред Бугара ова јадна жена прешла је босонога, по хладноћи, толики простор па се у бегашу и породила. Љубав

мајке надвладала је сваки осећај и она, не гледајући, што ће боса пропасти, увила је новорођенче у сукњу, а своје слабо тело оставила да се мрзне.

Можете мислити, како ми је било! Збацих са себе кабаницу и њоме увих породиљу. Да ми нису на ногама забрекле чизме, јер их већ четири дана нисам скидао, скинуо бих и њих, само да њу обухнем. Толико ме потрешла судбина ове јаднице.

Уведох је у прву кућу, али нигде ни стопе места. Пробудих једног официра и замолах га да уступи места породиљи.

— Одлази, бре! обрешу се овај.

— Ама пропаће!

— Море, батали! Ни рођеном оцу не дам ово место. Шест ноћи не спавам, па зар ни сада? Била родити сутра!

А мога официра познајем иначе као нежна човека, који има и срца и душе. Али у оваковим приликама човек престаје бити човеком, он је звер. Шестодневни умор и неспавање угушили су у њему сваки нежнији осећај.

Пођосмо другој кући. И онде је било пуно. Али неколицина њих није спавала, него су, седећи на поду, играли карата, Кад уђосмо, мрко нас погледаше.

— Куд ћете амо! Нема места! нема места!

— Ама браћо, да склонимо ову госпођу.

— Не може, брате, не може!

— Та имајте душе према несретној породиљи!

У томе се као поручено зачу из крила ове жене детиње јецање. Неколицина њих скочише и приђоше жени, која се једва држала на ногама. Својим незграпним рукама прихватише из мајчина крила оно детенце, тако нежно, тако сажаливо, да чисто осетих, како ми се куши у очима. Начинише постељу мајци, добавише од некуда млаке водиче, она опра ноге, а дете окупаше и повине у своје прљаве кошуље, тепајући му и вукући га за носић. Мати извади дојку и лежећи подоји детенце.

* * *

Готово посрћући од умора лутао сам по улицама. Пођох своме ћепенку, али то

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

беше дошкан. Тамо се већ неко утаборио и тако ревносно хрче, да га ни топови не би пробудили. Куда ћу сада? Одох међу коморе. У сваким колима беше по некога. Једва једном наиђох на нека покривена кола. Не могох их у мраку разазнати, али кад увукох руку у нутра, напихам човека, који мирно спаваше. А кола су била про- страна.

„Помоз', Боже!“ помислих и увукох се у кола, с тврдом намером, да нуцам на онога, ко би ме пре јутра из њих терао. Спавао сам тврдо.

Око шест часова, у јутру, пробуди ме труба. Отворих очи и погледах на поље.

Пред колима стоје неколицина и живо раз- говарају.

„Хо, брате! Од куд овај други?“

Ја се дигох да изађем.

— А од куда ти, господине, овде?“ — ушита ме један пред колима.

— Спавао сам!

— Па зар у мртвачким колима?

Наопако! Ја сам целу ноћ прележао покрај мртваца. Био је онакажен, без руке и доње вилице, сав крвав. Около њега разлила се бара усирене крви, а и ја сам био сав крвав, јер сам у самој крви лежао.

А тако сам слатко спавао!

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

РОМАН И. А. Гончарова

ПО ФРАНЦУСКОЈ ПРЕРАДИ ЕВЖЕНА ГОТИ ПРЕВЕО *Миливој Максимовић.*

ПРВИ ДЕО.

IX.

Другога дана се Рајски осећаше весео и ослобођен сваке злобе и пакости, свију претезија на Вјерину љубав. У опште се осећао мирији, па већ и то сматраше као неку победу. Само што му се ова нова Вјера још једнако врзла по глави. Осећаше, да га је обузео неки осећај, у којем не беше више пређашње узбуђености и немира, али се ипак не сећаше, да је икад до сад према неком тако осећао.

— То је пријатељство, које је наступило после љубави, тумачио је себи Рајски. То је пре- красно од ње, што је пресадила моју љубав на плодно тло пријатељства. Само да ми је сад да је видим и да јој кажем све то, да се умири!

Већ трећи дан беше, од како се Рајски на- слађиваше тим новим осећајем и шичекиваше, да Вјера стресе са себе своју неповерљивост и да му се поверљиво покаже сва, онака каква је, да заборави, да је он ту и да јој је још пре краћког времена сметао да живи, како она хоће. Више пута му се пружиља прилика, да говори с њом на само, али он се бојао, да не поремети поверење у искреност своје промене, које је по- чела задобијати, и да не поквари свој нови рај. Једнога јутра, неколико дана после његова

разговора с њом, устане још у пет сати из јутра. Сунце се тек почело указивати, а из баните ду- ванше здрав и свеж ветрић. Обуче се на брзо, оде у врт и пронавши две, три алеје наиђе из ненада на Вјеру.

— Опрости, није било хотимице, Бога ми, није! повика Рајски.

Она се засмеја и добаци му један цветић.

— Хајдемо да се шетамо, рече му па то, како је красиво јутро!

Он беше на седмом небу.

— Мени се чини, да ви о нечем мислите, па се све устезете, да ми кажете, — рече му она.

— Та ја бих рекао, али се бојим олује.

— Да не ће онет бити што год о лепоти?

— Не, не, баш на против, — ја се стидим због онога, што сам ти рекао, ја, који имам већ седе косе.

— Ја бих се врло радовала, кад би то било истина!

— Зар још сумњаш? То беше само каприса, тренутни утисак... Ти си ме извела на прави пут. Видиш, каква си... Ја сам ти хтео рећи, шта управо осећам ја према теби, и за овај пут, чини ми се, да се не варам. Ти си ми отворила нека особита врата у своје ерце — и ја сматрам твоје пријатељство, које си ми поклонила, за не-

измерну срећу! Ја ћу бити кадар да ради твога пријатељства заборавим твоју лепоту.

— Ах, то би била врло велика срећа! рече она умилжавајући му се; — живети не стешњавајући воље другог, не пратећи га, не распућујући, шта има на срцу, за што је весео, за што тужан, замишљен, уважавати његове тајне, ако их има...

— Диктира ми програм, по којем треба да се владам с њом! помисли он.

— Али то је нека нова, никад не виђена врста пријатељства: такога пријатељства и нема. Вјера — то си ти измислила!

Она га погледа са чудноватим изразом у очима.

— Вјера, зашта је он, реци ми, како је то, да си ти тако мудра, усредоточена и одлучна?

— Само даље! немојте се заустављати, кад сте тако лепо започели, насмеја се она. Шта управо значи мудрост?

— Мудрост — је скупи истина, стечених умом, опажањем и искуством, употребљивих за живот... тумачио је Рајски: — то је хармонија идеја са животом!

— Да вам није можда неправдо, што ваша кузина има нешто мало од те мудрости?

— На против!

— Али, ако се према вашем тумачењу мудрост састоји у живљењу по принципима и истинама, које је ко научно...

— Дакле?

— Онда ја нисам мудра. У мене нема тога светога уља! рече она с уздахом.

У исто време блесну израз дубоке туге у њеним очима, које на тренутак подиже к небу и брзо их спусти. Она се стресе и нагло се упути кући.

— Ако није мудра, оштроумна је за цело! рече у себи Рајски, пратећи је очима. Заговетна је као тамна ноћ! Да није њен млади живот већ имао прилике, да осети тамне стране живота?

За тим отиде к Марти и бабушки и разговараше се с њима. У том уђе и Јаков и пријави посету Николе Андрејевића Викентијева.

— Нека уђе! рече Берешкова.

Марта лако порумени и загледа се у огледало. Рајски јој тихо попрети прстом, а она порумени још јаче.

Јаков се врати и рече, да је дошао још неки и да тражи Бориса Павловића.

— Ко је то? зашта Рајски.

— Онај, што је код вас ономад ноћио.

— Аха, то је Марк! добро, одмах ћу доћи.

Враћајући се у своју собу суерете се са младићем од својих двадесет и три до двадесет и четир године, средње висине, румених образа, смеђе косе, плавих, живахних очију и са осмехом на уснама, који уђе, или боље рећи ускочи у салон. У рукама држаше киту различка и још нешто брижљиво замотано у марами. Све то скупа са својим шепиром метну на сто.

— Здравствујте, Татјана Марковна, здравствујте, Марта Васиљевна! започе, пришав да им пољуби руке.

— А куд сте се ви дели? Није то шала, има већ више од месец дана, како вас нисмо видели! зашта Берешкова малко строго.

— Губернатор ме није хтео пустити, да идем икуда, наложио ми је да послове у канцеларији у ред доведем, одговори Викентијев, говорећи тако брзо да је неке речи само у пола изговарао.

— Немојте га слушати, бабушка, све то он сам измишљава, умеша се Марта.

— Тако ми Бога!.. Ето какви сте, Марта Васиљевна! Добили смо новог шефа канцеларије, имао сам пет стотина пијеса да потврдим, да правим инвентаре... Неколико ноћи сам морао провести радећи!.. Тако ми Бога!

— Али немојте ми се само толико кleti и богмати! Каква вам је то рђава навика да се кунете ни за шта! укори га Татјана.

— Шта вам је то у марами? зашта га Марта. Гледајте, мајчице, миче се... Ах, да није змија?

— То је шаран, ког сам вам донео, Татјана Марковна. — Ја идем к вама, прођем поред потока и видим Ивана Матвејића, где седи у свом чамцу. Ја га замолим, да и мене прими у чамац, он пристане, и за четврт сата улових овог шарана... А ово сам за вас, Марта Васиљевна, уз пут у раки набрао различка...

— Не ћу, не треба ми, ви сте ми обећали, да не ћете више брати без мене.

— Па, хајдете, да беремо друго, рече, потрчав према вратима.

— Чекајте мало, заустави га Татјана. Зар ви нисте кадри ни једног минута мирно седети? Чим сте показали овамо нос, ноге вас већ сврбе! Чим би да вас послужим за доручак? Каве или један котлет? А ти, Мартице, иди види, хоће

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ли тај . . . Марк што год да једе. Само немој да одиш ти сама, него пошљи Јегора . . .

— Ја не могу ништа, одговори живо Викентијев; пре по што сам пошао амо, појео сам цео пирог.

— Сигурно сте се бојали, да овде не ћете ништа добити да једете? укори га Татјана.

— Браните ме, Марта Васиљевна!

— Останите тамо где сте, не дирајте ме! рече му Марта љутито.

Он трчаше од једне до друге и трубаше се да их оба две надговори. Лице му беше час озбиљно, час би се на један пут засмејао.

— Ја сам, знате, појео тај пирог за то, што ми је случајно пао шака. Кузма отворио орман, ја прођох мимо и опазим пирог, где стоји сам самцит . . .

— А ви се сажалите на сироче и поједете га, доврши Татјана.

Сви троје се засмејаше.

— Дађу да вам се скува ваш шарац, и то ће вам бити цео ручак, рече му Марта.

— Она узе рибу; Викентијев пође за њом, и после неколико тренутака чуо се на пољу гласан и весео смех. За мало па се зачују звуци валцера са фортепијана из Мартине собе, за тим се учини, као да се неко скотрљао низ стенице а одмах за тим могао си видети њих двоје, где трче преко дворишта у врт, одакле се зачује њихов разговор, певање и смејање.

Татјана Марковна погледа кроз прозор за њима и климаше главом. На дворишту се кокошке и патке плашљиво разбегоше на све стране, ниси лајући потрчаше за њима двома, из чељадске собе гледаше служинчад за њима; у врту се цвече и жбуње поче мицати, као да је оживело. На много леја остаде утиснут траг потпетице или узане женске ципелице, неколико лонаца са цвешем се преврнуше, а птице преплашене поодлеташе у суседну шумицу.

А за четврт сата већ су седели обоје мирно поред бабушке, као да ништа није ни било, весело гледаху околу себе и једно на друго: он бришући зној с лица а она хладећи се марамом.

— Красни сте обоје, какви изгледате, — корела их је Татјана Марковна.

— Он је први почео трчати за мном! извињавала се Марта.

— Није тако, бранио се Викентијев, — Марта Васиљевна ми је рекла да одем у врт, па је

онда пре мене отрчала, ја сам је хтео да достигнем и . . .

— Чекајте само! потужићу се Нилу Андрејићу на вас!

Викентијев се уозбиљи, стаде на сред собе, увуче браду у овратник, намргоди се, подиже прст у вис и крештећи поче: Млади човече! твоје речи потресају авторитет старијих! . . .

Подражавање је морало бити савршено, јер Марта се зацени од смеха, а и Берешкова, која се из почетка намргодила, поче да се доброћудно смеје, и пришав Викентијеву тапкане га пријатељски по рамену.

— Ах, Марта Васиљевна! сети се Викентијев, набавио сам за вас један нов роман, па сам га заборавио . . .

— Где?

— У чамцу Ивана Матвејића; идем, да вам га донесем.

Отрчи на врат на нос.

Марта хтеде такођер да изађе из собе, али је Татјана заустави:

— Остани овде, душице, имам нешто да ти кажем.

Марта јој се приближи, а Татјана јој узне намештати косу, која беше мало растресена од трчања по башти, и гледаше је са материнском нежношћу.

— Шта сте ради, мајчице? упита Марта, радознала, да сазна, камо циља тај увод.

Татјана се мало устезаше да почне.

— Ти си моје добро дете, рече јој на послетку, — ти уважаваш савете своје мајчице, а не као Вјера.

— Вјера вас исто тако уважава, ви се вадате у њој . . .

— Та ти си већ увек њена заступница! Јест, она ме уважава, али она сакрива од мене своје мисли, јер нема поверења у мене. Она мисли, бабушка је стара и глупа, а она сама међу тим да је млада, учена, и да све разуме. Непрестано чита . . . Али у књигама није све написано! рече Татјана, замисљено уздахнувши.

— А шта сте ми хтели рећи? запита радознано Марта.

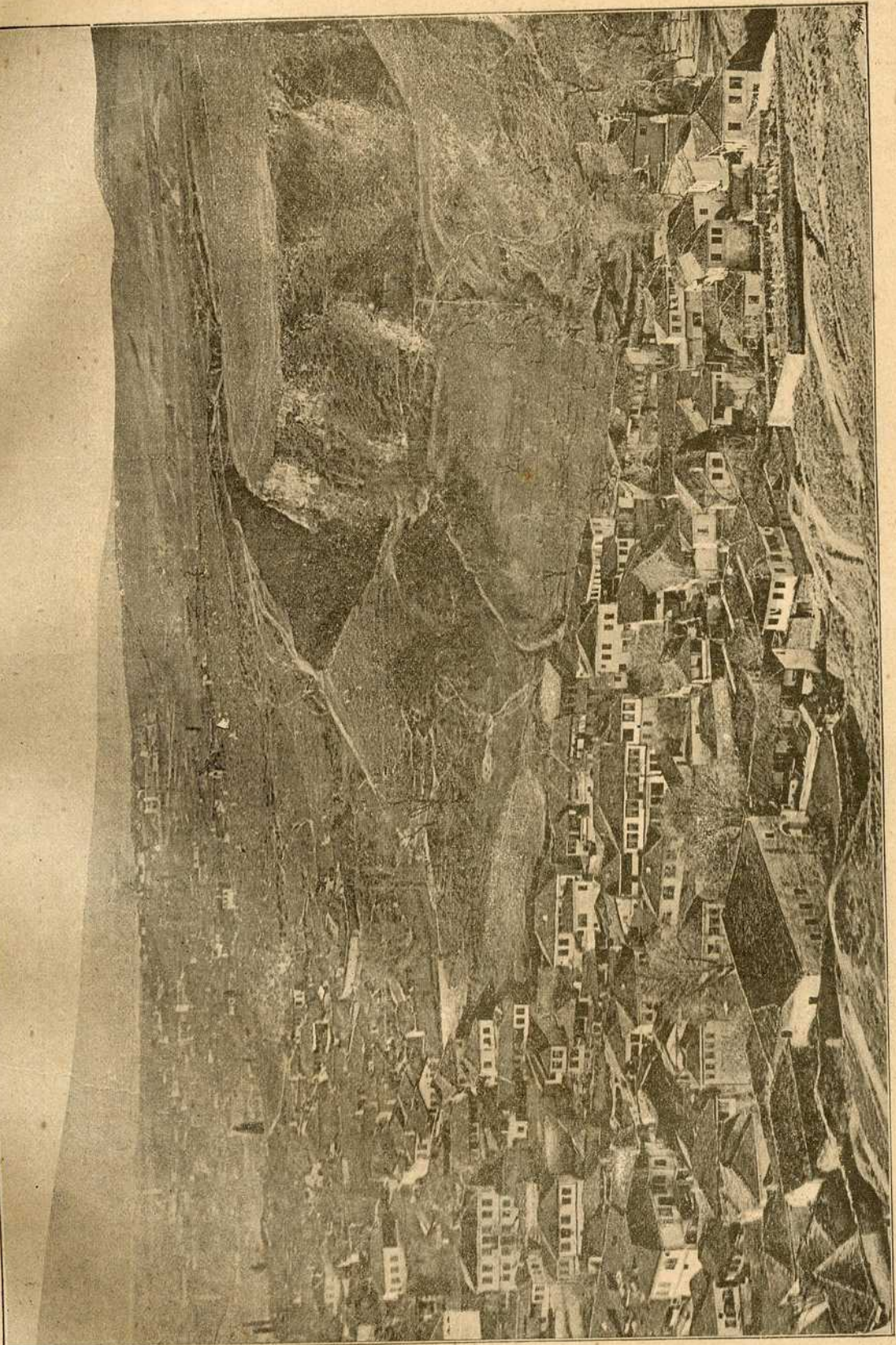
— То, да си ти сад већ велика, девојка на удају, па да треба да будеш мало обазривија.

— Како обазривија, мајчице?

— Лакине само, немој ме прекидати! Ти, видиш, трчиш, играш се као мало дете.

WWW.UNILIB.CS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Серес у Македонији.

— А зар ја само трчим? Ето ја и радим, пијем, бавим се домазлуком.

— Опет си ме прекинула!... Ја знам да си ти паметна, да си ти моја десна рука, да слушаш своју мајчицу! рече Беренкова, свршавајући својим најмилијим рефреном: — „да слушаш своју мајчицу!“

— Па за што се онда ердите на мене?

— Та стрпи се мало, пусти ме, да говорим!

Од куд се ердим? Ја ти само кажем, да будеш озбиљнија. . . .

— Шта, зар сад не смем више трчати: зар је то грех? А видите, браца Борис ми је рекао...

— Шта ти је рекао?

— Да сам ја и сувише послушна. . . . без мајчице, каже, не смеш ни да крочиш. . . .

— Не треба њега слушати. Видиш ти њега, дошао овамо да ми буни дете!

— Зар ја дете! опази Марта увређено, а ви сами мало час рекосте, да сам на удају!

— Јест, али ти је срце као у детета, а дај Боже да ти још дуго тако остане! Али да постанеш мало паметнија, не би шкодило.

— За што, мајчице, зар сам ја глупа? Браца ми је рекао, да сам ја прекрасна овака, каква сам, и да сам. . . .

Она ућута.

— Но, шта ти је још рекао?

— Да сам „природна“.

Татјана Беренкова не одговори ништа, трудећи се у себи да растумачи ту реч, која јој се нешто не свиђаше.

— Твој браца говори којешта, рече јој.

— Па је ипак врло духовит, мајчице.

— Јест, али ти треба да знаш разликовати разуман говор од досетке. Труди се барем да разумеш, кад твој браца говори духовито и до-

(Наставиће се).

сетљиво, а кад разумно. На досетку одговарај досетком, а паметну реч примај к срцу. Досетка је фалична, својом примамљивом спољашношћу, смехом, који изазива, увуче се у ваше младе уши као змија, поткрада се у ваш ум и помрача га, а кад је ум помрачен, није ни срце, као што треба.

— Ја још никако не знам, мајчице, за што ме ви користе? рече Марта нестрпљиво и скоро плачући.

— Не корим ја тебе, само ти кажем, да треба да знаш свачему своју меру. Ето видиш, ти си се мало час витлала са Викентијевим.

Марта поцрвени на оде и седе у кут.

Бабушка је мирно погледа на настави тише и лакше:

— Но, па то није ништа страшно, Викентијев је красан младић, а ти си паметна и добра, па не ћеш ни њему ни себи ништа допустити, што не би било у реду, ја то знам.

— Забрањите му долазити овамо; ја не ћу више ни речи с њим говорити. . . .

— То би било још горе, па ће и он и други Бог зна шта помислити. Ја ти препоручујем само то, да будеш обазривија и мирнија, да не трчиш као до сад по дворинту и врту, да не би свет рекао: „гле, већ велика девојка, удавача, а мота се као какав мушкарац, па још са страним младићем.“

Марта поцрвени као рак.

— Махни, немој црвенети, немаш ради чега! Ходи да те загрлим!

Марта приступи бабушки, која је пољуби, гледајући је са нежњошћу.

— Ја ћу се тако владати, као што сте ми рекли, мајчице, али ако он усхте, да му свирам што год. . . .

О ЛУКСУЗУ.

ПОУКА ИЗ НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ.

(Наставак).

III.

Дуксуз се на различним ступњима економског развитка показује у различном облику:

друкцији је у народа који су прости и још не развијени, а друкцији опет у народа у мањој или већој мери унапређених.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

На ниском ступњу образованости показује *www.lukeuz* поглавито у *грубим чулним уживањима*: у преобилном јелу и пићу, у држању многобројне чељади, у приређивању великих части, у сјајном, раскошном оделу и т. д. *Лукеуз* тај је ограничен на производе пољске привреде који, са још неразвијене комуникације, немају прође у иностранству те се немиле троше и траће у самој земљи. Варошки живот је још примитиван а индустрија још у своме повоју, те не може ни говора бити о *лукеузу* са финијим производима човечије радности. Свет, који није далеко коракнуо у просвети, не зна за бољи и лакши живот и што се тиче станова, јер се код грађења кућа гледа више на громорност и дурашност, него на удобност и укус.

Лукеуз у народа који стоје још ниско у култури огледа се особито у држању *многобројне чељади*. А тому је лако разабрати прави узрок. У тих народа је још главна грана привредне производње *земљорадња*, па како годишња производња знатно надмаша потребу у земљи, и како храна, при неразвијеној и скупој комуникацији, нема извоза у иностранство, то богатани, будући да је они сами не могу да потроше, држе многе слуге, да им они у томе помогну.

Тај *лукеуз* показује се на име и у *честим гозбама*. Тако се приповеда, да је неки гроф, по имену *Варвик*, из XV. века, дневно чистио 30,000 људи. Некада су поклицари, путујући у стране земље, за које беху постављени, имали уза се пратњу од више стотина лица. Шпанолски херцег *Алба* имао је на измаку прошлога века у горостасној својој палати у *Мадриду* 400 соба само за своје многобројне послужитеље, који се сви заједно са својим породицама издржаваху о херцегову трошку. У *Москви* је све до год. 1812. било палата са хиљаду па и више послужитеља, који већим делом не имаху никакву посла те беху прави трутови. И сиромашнији руски племићи држаху некад по двадесет и више млађих. Са тог *лукеуза* беху познати на име владари из старог века, а владари на истоку терају га и у најновије доба. На двору старих персијских краљева беше некад до 15000 виших и нижих послужитеља, турски султан имао је још у почетку овога века не мање од 6000 различитих слугу, а багдадског панцу који је живео у то исто време пратило је при сваком лову више од 3000 људи.

Класична земља великих и честих части

беше некада особито Немачка. Тако се помиње да је на сватове Еберхарда од Виртемберга год. 1474. дошло 14,000 гостију. О свадби херцега Улриха од Виртемберга год. 1511. потрошено је 136 дебелих волова и 1800 телади. Вилхелм од Ораније частио је сличном једном приликом многобројне госте који беху дошли на 5647 коња. Сама његова пратња чинила је 1100 коњаника. Потрошено је тада 4000 вагана пшенице, 8000 вагана ражи, 13000 вагана зоби, 3600 акова вина и 1600 акова пива. На великаше се угледао и свет из средњег сталежа, трошећи немиле сваком приликом на јело и пиће.

Такав *лукеуз* владао је некад и у нашој Угарској, па и данас још није са свим престао. Живот је био лак, не беше скоро никаквих јавних терета а земља је обилато давала мал не све пољске производе да се, што-но реч, свет давио у своме сопственом салу. Отуд и постаде позната она узречница: *Изван Угарске нема живота, а ако га и има, он није такав* — *Extra Hungariam non est vita, si est vita, non est ita.*

Свака прилика: свеци, сватови, крштење и т. д. употребљаваше се за части које трајаху обично по више дана, и на којима учествоваше многи свет. Колико је наших спахија, колико ли људи средњег сталежа пропало на тај начин, који су некада имали најлепше сермије у земљи, повцу и радњи, по које они утукоше у пустом бесмисленом чашћењу! Данас где су јавни терети у Угарској тако велики и где свет, са напредније културе, особито у варошима, зна и за друге више и финије потребе, нема већ ни палик онаквог *лукеуза* у јелу и пићу и другим *грубим уживањима*, какав је био у она „*стара, добра времена*.“ Тако помиње *Феслер* у својој историји Угарске, како је неки мађарски великаш, за владе краља Жигмонда, славио свадбу свога сина кроз целу годину дана. Колико се том пригодом морало потрошити јела и пића! У то прво доба *лукеуза* јела се нису одликовала својом *финоћом* и разноврсношћу, већ су упадала у очи својом обилатом множином. У Швартнеровој статистици краљевине Угарске је забележено, да је на даћама *Ђорџа Турзова* год. 1617 у замку Бичу за пет дана: од 16 до 21 фебруара, потрошено 10 волова, 13 телади, 144 јагњета, 341 гуска, 691 кокошка, сисесија рибе, дивљачи, масла и меда, 104 киле брашна, 1600 јаја, 257 акова вина, 114 акова пива, 233 вике зоби, 100 кола сламе, 60 кола сена и т. д.

Угарека беше на далеко на глауу са свога гостољубља за које вели гроф Никола Бетлен у својим мемоарима: *По целој горњој Угарској, а тако исто и по Ерделу можеш изгледати а да не видиш новчаника; јер не само код илелића, већ свуда ћеш наћи остављен сто а домаћина вазда приправна да што боље може почасти свог госта.**

Овај лукеуз прве перијоде одржава се још и данас у Угарској премда, према напредном духу времена и према промењеним приликама државнога и друштвенога живота, већ у много мањој мери, него што је владао пређе. Тај лукеуз тера се више по селима, него по већим градовима, а тому је узрок, што варошани знају за више и финије потребе те и радије издају на њих, него на јела и пића, на држање многих млађих, на честе гозбе и т. д. И тако ће становници села и мањих вароши, били они ма и средњег сталежа, и данас још радије трошити на поменута груба, него на финија уживања за која они још немају право осећања, као на пример: за наставу и више образовање, за књиге, библиотеку, за лепе живописне и вајареке работе и т. д.

Неразуман лукеуз у јелу и пићу тера особито наш прост свет. У место да живи умерено, на име кад има најмање посла, а то је зими, и да смок и другу бољу храну штеди за пролеће и лето, кад га чека најтежи пољски рад, он чини баш противно, јер потроши све у зиму, а у пролеће и лето, кад настану тешки послови који и највећма троше његову снагу, спао је на најлошију и најоскуднију храну.

Тако је исто и у Пољака. Је ли пољски ратар заклао крме, он ће га одмах и потрошити, па ће после по више недеља па и више месеци провести без меса. Што је који човек или народ простији и суровији, тиме је он и неуреднији у свем, па и у јелу и пићу. Јакути и Тунгузи који су познати као највеће изелице, док год поете, задовољаваће се најумеренијом храном. Престане ли пак пост, они ће пасти у другу крајност и појешће свака за један дан тридесет до четрдесет фуната меса! Три одрас-

* Dans toute la haute Hongrie, de même qu'en Transilvanie on voyage sans mettre la main à la bourse; car non seulement chez la noblesse, mais on trouva partout la nappe mise et l'habitant toujours prêt à régaler ce qu'il appelle son hôte, du mieux qu'il lui est possible. Mémoires du comte Betlen Miklós. В. Matlekovics S. Nemzetgazdaságtan, стр. 204.

ла Тунгуза могу да смире на један дан читавог прваса (северног јелена). Таква иста неуредност и неумереност показује се код простог света и у пићу. Селак или обичан радник провешће дуже времена без ракије; даде му се пак за то прилика, локаће преко сваке мере и понизиће се до самога скота.

Такав лукеуз у јелу и пићу влада у нашој земљи особито приликом избора земаљских посланика, при рестаурацији званичника, при различитим банкетима и јубилејима, којима, само да се може јести и пити, често и најнезнатији догађаји дају повода, при пикницима, о месојеђама и т. д., а такав лукеуз терају још често и радници и занатлије после већих светаца и после недеље, светкујући још такозвани „плави“ или, боље да речемо, лени понедеоник.

Прост необразован свет воле у опште све што упада у очи, што лаека чулима, ма то не имало никакве веће вредности. Тако ће се њему и много већма допасти сјајно одело, било оно иначе ма како кабасто и неспретно, него ли солидно и укусно руво којегта праву вредност тек човек вишег образовања може да оцени. Као што прост човек, не имајући укуса који је цигло плод више образованости, воле напрева јела и љута пића која кољу, као што ужива у игри при којој се живо подекакује да се све земља тресе, и као што љуби хучну свирку: тако воле и претоварене и дречне боје па ће куповати па јагму такве материје, а на друге боље, укусније и дурадније не ће ни гледати.

Удобност је тековина најновијих времена те ћемо је заман тражити и у великаша, па и самих владалаца минулих векова. Прича се да је још у XV. веку жена краља *Карла VII*. била једина францускиња која је имала више него две ланене кошуље. Још у XVI. веку сматрало се као нешто велико и ванредно, кад би кнегиња кнезу поклонила неколико кошуља. У Немачкој су људи средњег сталежа још у доба реформације снавали онајвише голи. Стаклени прозори који се у Енглеској од год. 674 почели употребљавати најпре у црквама, а позније, од год. 1180. и у приватним кућама, још у другој половини XVI. века беху тако ретки, да су се у летишковцима, за одсуства њихових господара, скидали и ради сахране остављали на страну. У нашег простог света су још и дан данас многе куће непатосане а прозори излепљени паширом; па ипак ћемо у тим кућама често наћи највећи

раскоп. У другим излишним и мање потребним стварима, паћи ћемо да се немиле троши новац на сватове, свечарство и различне теревен-

(Наставиће се).

ке, да женске носе свилу и другу екупу материју која им ни мало не приликује и коју на брзо иквари и уништи сеоски прах и блато.

Др. Ђорђе Дера.

У ЛАТИНИМА.

Пријатељу Милану Савићу.

(Наставак.)

Кад сам се у ову јабучину провукао, могло је бити једанаест сата из јутра.

Кренули смо оздо у десет, али смо читав сахат, краткијем почивкама, употребили у узлажењу. Мој друг из Задра не хтједе, да се у њу пење, али се ту десио намјерник један, који ће, вели, са мнош „горе у бућу“. То је пошћак један из Ромање, који овдје свршава богословију; дошао је да једној сестри, младој и љепушној сељакињи, Петров-храм покаже; но ни она не ће, да се даље пење. Право да кажем, ни ја не осјећам за то ваздушно пењање много одушевљења, ама пошћ не да мира. Срамота је, вели, довле доћи, а у „бућу“ не узаћи. И тако се и ја за њим провучем и уђем у тај округли котао. Да, прави котао, јер се пуста бронза од сунца угријала, па хоће да те жива спржи. На јабуци има неколико процијена, ради промаје, али то на овој жаропеци слабо помаже, и ја се брзо спуштам у лантерну, некуд престрављен, као да ме велика погибија мицула. Пошћ још не слази, него озго се стру дозивље, која се још једнако пења. Најзад сиђе и он, али окретно и равнодушно, као да се по *Корзу* шетао. Ми му се дивимо.

Кад смо се у лантерни малко одморили, шњегосмо у галерију око кубета, одакле је величанствен поглед на црквене бродове. Кад сам у ту галерију ступио, уступкио сам на први мах, од страха да ми се не заврти свијест: учини ми се, као да сам у какав попор загледао; људи, што доље по цркви миле, изгледају ми као мравчи. Анђeosке главе, што ми се оздо чињаху ситне као јагоде, узрасле су сада као главурине циклонске.

Слазећи доље у цркву, запе ми око за

једну ствар, на коју се отоич не бијаш довољно обазрео. Уздуж свију степеница напарани су зидови развијем инскрипцијама, што су их папе у разна доба ту поставили, ради успомене на високе госте, који су земаном на кубе узлазили. То су већином страни владоци и чланови владалачких породица. Сјећам се, да сам ту нашао, међу осталим, на имена руског цара Николе, надвојводе Максимилијана, несуденог мексиканског ћесара, бразилског цара Дон Педре, бивше царице Евгеније, претендента Дон Карлоса и т. д. О осталијем великијем људима, царевима умјетности и философије, који су се, боравећи у Риму, овдје пели, нема никаква помена: то је ситни новац људскога стада, о којему узвишени пастири на Петровој катедри не могу рачуна да воде. А како би га могли водити, кад нађоше за добро ни да макар на којем мјесту урежу име великог творца овог чудественог кубета, с којег се толико окруњене главе довле потрудише?

Петрова је црква, без сумње, највиши и најбогатији, ал је она уједно и најпрофанији храм на свијету; то је храм, што га је папинска сујета сама себи, а не Богу подигла. Доста је казати, да у њему нема бошка једног, гдје се име какова папе у злату не блиста, а папинскијех споменика, који у овом храму божје мјесто запремају, има седамнаест на броју! Сувишно је рећи, да ти споменици најмање о Богу говоре, и да вјернику спомињу само историју римскијех папа, која не наличи ама баш ни мало историји тебајидских пустињака и светогорских испосника.

О дивовски Петров-храме, премда си у својим детаљима и у своме раскопном бо-

гаству јединствен, опет ја у твојем склопу заман тражим одсијев оне идејалне лепоте, што се бесамртним сјајем блиста у некијем остацима класичне старине, па и у овом дивном Пантеону, кога си ти, у најбољем дијелу свом, за образац узео! Кад би људи успјели, да још толико велику и богату

цркву саграде, ја бих ти се онда много мање дивио, него ти се данас дивим; ништа, на против, не може смањити мога одушевљења спрема рушевини партедонских, па ма уза њих мраморну Ајфелову кулу подигли.

(Наставиће се).

Марко Цар.

КЊИЖЕВНОСТ.

СУВРЕМЕНА ПИТАЊА.

II.

ПОЛОЖАЈ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

ПРЕМА ВЕЛИКИМ КЊИЖЕВНОСТИМА У ОПШТЕ И ПРЕМА РУСКОЈ ЗАСЕБНО.

(Наставак).

Упознајући се са руском књижевношћу и уносећи њену етичку и естетичку садржину у свој наравствени живот, ми Срби и Хрвати не можемо казати да радимо тај исти посао, који данас раде тим уношењем споменути западни народи. Ми бисмо према стању наше књижевности морали чинити нешто са свим друго: уношење руске књижевности — тог најновијег, најрационалнијег момента у развоју идеје књижевности у свету — може нама служити само онако, како су на пр. Немцима у XVII. и XVIII. веку служили производи псевдокласичне и настирске појезије Француза, Русима драма Корнеја, Волтера, сентиментална поезија француска и немачка, средњовековни витешки романтизам Шилера, Уланда и т. д.

И ако је данашња руска литература у светском развоју идеје књижевности много рационалнија, идеалу књижевности ближи моментат, него што су споменуте књижевноне епохе XVII. и XVIII. века, ипак наше упоређење има свога смисла: и поменути правци и школе били су некад најновија, последња реч у развоју идеје књижевности и уметне појезије у свету, и књижевност, која се тада зачињала, није ни могла ни хтјела узимати за узор нити што старије нити доцније, но је редовно почињала и сама од оне тачке, до које је развој литературе стигао у литерарним творевинама познатих јој народа. То је природина домаћа економија, и

економија врло рационална, која и данас нама, ако хоћемо да смо у служби идеје, која се вечно развија, не да ићи натраг, па почињати на пр. каквим Хорацијем, каквом Енејидом, Анријадом и т. д. по налаже да рад удесимо тако, како природа не ће ништа издангубити. Органи разума, који се вечно развија — народи — то су већ све извршили, и наша свежа, петрошена морална снага треба њему за акцију са свим нову, која ће према до сад учињеном показивати напредак. Ко је дакле рад да почне, а не би хтео да му радња остане без историјске важности, мора се неизоставно упознати са раније урађеним, и почети оданде где се стало. Руска би нам књижевност — као најновији момент у развоју идеје књижевности — имала служити као први темељ при грађњи наше литературе, из ње бисмо, као и из других, кој до-раслих сувремених књижевности, имали учити књижевну азбуку, која се ни у ком послу не сме прескапати.

За време Немца Готшеда и Руса Сумарокова — Корнејева драма и Волтерова Анријада изгледаху као последња реч у развоју идеје уметне појезије, и неразвијени организми немачке и руске књижевности узеше Корнеја и Волтера као освештани законик појетичке вештине; и можемо ми данас макар колико осуђивати оне облигатне краљеве, напсенике и веснике у риторским драмама Корнејевим, и лажан класи-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

дизам Волтерове Апријаде — та два француска дела заједно са тадашњом француском литературом ипак просветљаваху мрак око себе и помагашу, да се како тако почну градити зграде данас тако грандијозних литература, као што су: немачка и руска. Јужнословенској српској књижевности, као у нападну за народну вековну патњу под туђином, суђено је да се данас започне у много бољим приликама, но што се некад почињашу руска и немачка литература. Последња реч у уметној појезији није данас више: Апријада Волтерова, Корнеј и Мадам Дезуљер са својим сентименталним јагањчићима и голу-

бима — но: Евгенеје Овезиц, Мртве Душе, Ловчеви Записи, Оцеви и Деца. Време је увек младо, народ увек подобан да ствара и мења — можда ће у развитку појезије, који ништа на свету не може трајно задржати, доћи иза Ловчевих Записа и Војне и Мира нов, разумнији моменат, но ми, и ако нико сам себи судити не може, ипак, осемењени историјом књижевности од Омира до грофа Л. Толстога, смемо рећи, да су Тургењев и Л. Толстој у светском развитку појезије факта ближа истина по Волтер, Корнеј и Расин.

(Наставиће се).

Јован Максимовић.

К О В Ч Е Ж И Њ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Новак Граовски. Увода. Приповијетка из Бокенског у-статка 1869. г. Написао — —. Прештампао из „Браника“ за год. 1891. У Новом Саду, издавачка књижарница и штампарија А. Пајевића 1891. Цена 20 новч. 8-на, стр. 69. — Писац овога краснога низа еписода од год. 1869. једва ако је у време тога устанка стигао био године, кад је дете у Римљана од infans'a постајало imribes, те би дакле непосредни утисци, да их је у оште био осетио, за цело до сад толико били изгледали, да их не би могао овако живо и пластично репродуковати. Него је то писац свакако испрчао по слушању од старијих те у толико више претеке на теразијама приповедачкога дара и уметности, кад је умео поједине слике овако приказати, да се читаоцу чини, е пред собом гледа те слике. На гдехојих га местих до душе тежња за што већом предочнишћу одмаи и на клизави терен пикантерије, на којем човек, ни сам не зна како, наједаред поклизне те ту онда непристојност, ма и незвана, обично притрчи да човека прихвати. Тако је то у Граовскога у овој књижици на стр. 21. 45. и 54. То је мало и сувише, да рекимо: à la Emile Zola, а да би се српској читалници смело дати у руке. Но међу тим, може се ваљда овде испомоћи са оним оправданим: dem Reinen ist Alles rein па се и приповетка Граовскога са својих иначе лепих страна, нарочито са оне родољубне идеалности, која ју сву провејана и сме и мора препоручити српској читалачкој публици као свежа и једра лектира.

Ksaver Šandor-Gjalski. Iz varmedjinskih dana. Portreti, akvareli i razne risarije. Zagreb 1891. Zabavna knjižna. „Mat. Hrv.“ svezak 142—144. 8° стр. 275. — Стара лепа времена! где сте? — тако уздишу наши стари, који заосташе до наших дана, али не могући корачати за напредком времена, у мислима једнако сањају о „златном добу“. Млађи нараштај, који сасвим угодно плива по дневној струји, не разуме их потпуно, али имају та „стара“ времена у себи нешто идилско, нешто топло и привлачно. Завста је онда било лакше и безбрижније живети а у та-

ким приликама се стварају они доброћудни типови са јаким натуром. И читаво ондашње економно, државно и друштвено устројство ишло им је на руку. Сву ту идилу је данашњи окретни, реалистични дух времена пореметио. Који се од „старих“ умејаху помирити с њим ти заплаваше новом струјом, али многи упорно стадоше на браник старих обичаја и права. Но то су као сламке, које пркосе вихору и изгледају „млађима“ као неке карикатуре. Таку гомилу људи „из вармеђинских дана“ сео је да нам наслика даровити Љуба Бабић у ових седам сличица. Окретно с бравуром маше кичицом и после неколико потеза појављују нам се поносита али доброћудна, често угојена и румева лица „племениташа-вармеђаша“. Као черобном палицом одводи нас у њихове прадедовске дворе, из којих се већ из далека разлежу „илирске“ песме, бурне здравице и онда бескрајно звекетање чаша. Свакога посепце изводи пред нас па га приказује с хумором, кроз који се поткрада и сета, уводи нас у старинске собе са овештаним наментајем, да прислушнујемо протодушне разговоре и ускипело весеље. Вуче те неодољиво даље, ти се батреш преко његова несрпскога, помбовита језика, сваки час се крнеш о каку нарогушену „загрештину“, спотакнеш се о каку гураву германштину (шта ли је?), али мораш за њим, да ти покаже све те Штефице, Туне, Карлеке, Гилчеке и у канцеларији, и на избору, кад принашу сабље, и на свечаностима, кад су у капацима и уским ногавицама. И кад се напоследку опрости с тобом, останеш с неким тужним осећајем. „Вармеђија“ ти долази као каки стари запустел град, којег зуб времена одрања и срањује са земљом, затрпавајући многе заблуде али и многе лепе крешности. — Најтоплије препоручујемо ову књигу, кроз коју веје свеж дух појезије.

Т. О.

Anton Bufilovitch. Slavjanskoe obzornie, istoriko-literaturnij i političeskij žurnal'. 1892. јануар. год. прва. С. Петроград. Вел. 8°. 144.+21. — Вредно је, да обратимо пажњу нашега света на ово руско предузеће. Међу словенским племенима стоје још многа просветна, друштвена и политичка питања непробитрена. Том не-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

достатку хоће да помогне овај журнал, отварајући своје стране свима словенским писцима, који искрено желе, да печатаном речју расправљају така питања (страна 17.). Програм: чланци из слов. књижевности, етнографије, историје и политике; дописи; летопис догађаја у политичном, верском, друштвеном и књижевном животу словенском; критика и библиографија; у прилогу преводи производа слов. белетристике и слике словенских радника. — Из евеске бележимо ове чланке: стр. 125—128 повољан реферат о „Карловачком владичанству.“ Ман. Грбића од И. П.; у кратко се изводе резултати прве две књиге. Стр. 122. реферат о „српско-бугарској војни 1885. г.“ Бендерова, стр. 124. о Конст. Јиречка „Das Fürstenthum Bulgarien“, оба од А. В. (уфиловича). На првом месту је чланак уредников „Књ. читателю“, у којем баца опћи поглед на просветне и политичке прилике свих Словена и оних словенских народа, којих је судбина ма како спином везана за Словене (Лети, Мађари, Румуни, Грци, Турци).

T. O.

Јован Петровић. **Кратки типик** или црквено правило. За ученике учит. школе по вел. црквеном типик у израдио — Н. Сад. Пајевић. 1892, 8^о. 75. ц. 45 новч. — Врло уместан школски закон у Хрв. и Слав. наређује, да се не сме учити из рукописа него се за сваки предмет мора спремити школска књига. Ово је навело писца, да састави ово дело; нека струковни људи оцене шта вреди. Г.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— У 7. броју „Јавора“ о. г. приказује Дан. А. Живаљевић стару једну талијанску књижицу, од год. 1841., у којој се, поводом штампања Вукових народних песама у Липском, говори о нама Србима и нашим народним песмама. У опасци својој уз тај Живаљевићев приказ наводи уредништво „Јавора“ по „Српским народним новинама“ Теодора Павловића од год. 1844. још једну збирку наших народних песама у талијанском преводу. Ми смо том приликом ради, да изнесемо, шта се још о нама и нашим народним песмама писало и расправљало у италијанској књижевности. Осим Бијонделија, Томазеа и Пелегринија, који се у 7. броју „Јавора“ спомињу, освртали се од Талијанаца на Вукове збирке и из њих су наше народне песме преводили, колико је нама познато, још и ови: чувени повесничар и књижевни историчар Cesare Cantù, уважени публициста Carlo Tenca (у расправи својој: Della letteratura slava, Prose e poesie pubblicate da Tullio Massarani), за тим проф. Angelo de Gubernatis (у својој Историји опште књижевности), Јаков Тудина (Giacomo Chiudina) и Петар Касандрић (Pietro Cassandrieh) Далматинци, који су такођер Талијанцима преводили и тумачили наше народне песме; најпосле и Марко Цар у часопису „Rivista Contemporanea“, што је године 1888. у Фироренцији уређивао проф. А. Де Губернативе, полиграф светскога гласа. Та расправа Марка Цара (Vuk Stef. Ka-

rdžić e la poesia popolare serba) изашао је са још нест његових студија у књизи под општим натписом: Studi slavi di letteratura ed arte (Задар 1890.).

— У прошлу суботу читао је у седници српске краљ. академије Јован Ристиф расправу своју о *устанку под вел. кнезом Карађорђе*. У седници је био и краљ Србије а председавао је Стојан Новаковић.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК.

— „Удружење Срба ђака“, у Петрограду преустројило је децембра прошле године свој устав. По том уставу одржана је ове године 14. јануара прва светосавска прослава у дворници Словенског Добротворног Друштва, на којој беху многи одлични Руси (председник Слов. Добр. Др. Ђенерал Игњатијев) и петроградски Срби. Протојереј казанскога сабора А. Љебеђев осветио је водичу, прелио кољиво и пресекао колач са председником „Удружења.“ После су неколики чланови предавали о раду св. Саве и на крају је отпевана светосавска песма. Руски гости беху веома задовољни с овом првом светосавском прославом у Петрограду.

— У скупштинској седници од 13. фебруара о. г. примљен је једногласно предлог тридесетпеторице посланика, да се *Змај-Јовану Јосановићу* и *Љ. П. Ненадовићу* да годишња пензија од 4000 динара.

СМЕСИЦЕ.

(Серес у Македонији). Ту најважнију и највећу варош негочне Македоније, коју данас у слици приказујемо у „Стражилову“, описује Гончевић овако: Серес лежи на северној ивици велике равнице а на подножју бреговита краја. Стара варош, у којој станују Срби, Грци и Чивути, још се и данас зове *Варош*. У Вароши је и митрополитска црква и резиденција архиепископека. У новом крају седе трговци, ту је и базар, ту се држе сајмови и ту се концентрише живот и промет. Серес је важно трговачко место и сјмниште за богате производе плодвите равнице. Има 30.000 становника, и то 12.000 Срба Хришћана и 4000 Срба Мухамедоваца, 4.700 Турака, 7000 Грка, 1900 Чивута и 400 Бугара.

ПОПРАВКА.

У 4. броју „Стражилова“ на страни 61. у чланку о животу и раду Вл. М. Јовановића стоји, да је у засебној књижици изашао циклус његових песама „Из претстаниког живота“, које су најпре изашле у *Живаљевићеву „Колу“*, а треба да стоји „Црнице из самачког живота“, које су најпре изашле у „*Отаџбини*“.

У 7. броју на стр. 105. у другом ступцу у 7. реду од горе поткрала се покрупна оманка: стоји *котерије* а треба: *кокетерије*.

САДРЖАЈ: Песништво: У машини. Епитафија рата. Вјерина љубав. — Поука: О лукусуу. У Латинима. — Књижевност: Сувремена питања. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке. Просветни гласник. Смесице. Поправка.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожича у Београду.